

15 ПУНКТАЎ ПЕРАДВЫБАРЧАЙ ПЛАТФОРМЫ БНФ

26 студзеня сканчаецца тэрмін вылучэньня кандыдатаў у народныя дэпутаты СССР. А яшчэ праз два месяцы стане ясна, ці здольны мы самі ствараць сваю гісторыю, альбо вартыя толькі таго, каб за казённых маршы і буфет у выбарчым участку аддаваць звыклія 99,98 працэнта галасоў свайго бяспраўя. Шмат хто нібыта і разумее гэта, але разьлічвае, што у дзень выбараў перабудова і дэмакратыя прыйдуць самі сабой.

Тым часам зноў складаюцца кабінетныя сьпісы з традыцыйнымі імямі ў іх. Справа тут, вядома, не ў паасобных непэпулярных кіраўніках рэспублікі /пра такіх у народзе кажуць: "Пабыў у вадзе і ня мокры ідзе"; на іхнім месцы нават члены буржуазных урадаў падліб у адстаўку/, а ў сістэме. Бо нават калі мы пераменім усіх, а механізм улады пакінем некруты, зварот да старога непазьбежны. Таму ніхто з нас не павінен застацца ў баку ад выбарчых справаў, у каторы раз аддашы ініцыятыву ў рукі функцыянераў. Наш лёс будзе шмат у чым залежаць ад таго, як пройдуць выбары і хто будзе ў Вярхоўным Савеце СССР. Альбо там апынуцца людзі, здольныя толькі разважаць пра дэмакратыю і адначасна прымаць антыдэмакратычныя законы, альбо там стануць працаваць сумленныя абаронцы нашых чалавечых правоў і народнага лёсу.

Перадвыбарчая платформа БНФ "Адраджэньне" грунтуецца на прынцыпах, абвешчаных яшчэ ў 1917 годзе: заводы -- рабочым, зямля -- сялянам, улада -- народу.

1. Адна з галоўных задачаў перабудовы -- вызначыць, хто і на каго працуе. Недапушчальна, каб прадпрыемствы працягвалі заставацца прыдаткамі міністэрстваў. Толькі вызваленыя эканомікі ад ведамасных путаў можа прывесці да насычэньня унутранага рынку таварамі і росту жыццёвага узроўню. Дзеля гэтага дэпутаты, выкарыстоўваючы свае паўнамоцтвы, мусяць дабівацца радыкальнай эканамічнай рэфармы, якая ўключае ў сябе поўную гаспадарчую самастойнасьць прадпрыемстваў і поўную адказнасьць рэспублік за сацыяльна-эканамічнае разьвіцьцё сваіх тэрыторыяў.

2. Неабходна прыняць Закон аб арэндзе прадпрыемстваў рабочымі калектывамі. Калектывы павінны таксама атрымаць права пераходзіць на кааператывныя умовы дзейнасьці. Пасьля гэтага яны пазбавяцца падпарадкаваньня міністэрствам і ведамствам, стануць самастойнымі, атрымаюць рэальную магчымасьць пераходу на гаспадарчы разьлік, і іх дзейнасьць будзе рэгламентавацца Законам аб кааперацыі.

3. Сталінізм і стагнацыя нанеслі велізарную шкоду сельскай гаспадарцы. Сяляне былі адчужаныя ня толькі ад зямлі, але і ад плёну свае працы. Цэнтралізаваныя разнарадкі і нізкія закупачныя цэны не дазвалялі ім самім вырашаць, што сеяць і вырошчваць, каму і за колькі прадаваць сваю прадукцыю. Гэтае законнае права можа быць вернутае магчымасьцю ператварэньня існых сельскагаспадарчых прадпрыемстваў у кааператывы або фермерскія гаспадаркі. Ім зямля павінна прадстаўляцца ў бэстэрміновую арэнду /бяз права продажу/ з правам спадкаваньня.

4. Мы стаміліся ад дэфіцыту. Не хапае элементарных тавараў першай неабходнасьці,

прадуктаў харчаваньня, кватэраў, дзіцячых садкоў і школаў. Немагчыма прадбачыць, што зьнікне з прылаўкаў заўтра. Ды і хто можа паручыцца, ці не наўмысна арганізуецца дэфіцыт, каб падтрымліваць у людзей стан первознай незадаволенасьці перабудовай? Спецыяльныя дэпутацкія камісіі павінны публічна аналізаваць прычыны дэфіцыту, ажыццяўляць рэальны грамадскі кантроль за якасьцю і колькасьцю прадуктаў і спажывецкіх тавараў. Неабходна прыняць дзейныя захады, каб прадукцыя, вырабленая ў рэспубліцы, не рабілася дэфіцытнай для саміх вытворцаў.

5. У краіне адбываюцца грубыя парушэньні сацыяльнай справядлівасьці. Дакуль можна мірыцца з існаваньнем закрытых разьмеркавальнікаў, спецыячэньня, спецабеспэчэньня і іншых спецыяльдаў? Неабходна неадкладна адмяніць сістэму наменклатурных партыйных, дзяржаўных і ведамасных пасадаў і звязаных з імі сацыяльных прывілеяў. Адзінай крыніцай росту дабрабыту чалавека павінны быць толькі заробленьня сумленнай працай грошы.

6. На працягу апошніх дзясяткаў гадоў мы адкладвалі на потым вырашэньне цэлага шэрагу сацыяльных праблемаў. Калі і сёньня праігнараваць іх, выбух будзе непазьбежны. Неабходна:

- узаконіць абавязковую дзяржаўную кампенсацыю росту індэксу цэнаў падвышэньнем зароботнай платы;
- гарантаваць пяцідзённы рабочы тыдзень для усіх катэгорыяў працоўных;
- рэфармаваць сістэму пенсійнага забеспэчэньня: пенсіі павінны складаць ня менш як 60% ад сярэдняга заробку чалавека і расьці прапарцыянальна росту цэнаў;
- падвысіць зароботную плату высокакваліфікаваным работнікам разумовай працы: інжынера-тэхнічным работнікам, настаўнікам і выкладчыкам, работнікам культурна-асьветнай сфэры, навуковай і творчай інтэлігенцыі, а таксама малодшаму медыцынскаму персаналу;
- узаконіць 24-дзённы мінімальны чарговы адпачынак для усіх катэгорыяў працоўных, у тым ліку вайскоўцаў тэрміновае службы;
- рэзка павысіць узровень масавае пазаведнаснае медыцынскае абслугі і заканадаўча замацаваць яе бясplatны мінімум у адпаведнасьці са стандартамі і рэкамендацыямі Сусьветнай арганізацыі аховы здароўя;
- пашырыць права спадчыны на членаў жыллёва-будаўнічых кааператываў і адмяніць дзяржштошліну на пераход жылля па спадчыне;
- заканадаўча замацаваць права маці мець трохгадовы /у персьпектыве -- сямігадовы/ аплочаны адпачынак для догляду дзіцяці. За кошт пераразьмеркаваньня грамадскіх фондаў скараціць /пры захаваньні заробку/ працоўны дзень жанчын, што выхоўваюць непаўналетніх дзяцей.

7. Загульнай тэрыторыі СССР, якая забруджана радыяцыйнай пасьля аварыі ў Чарнобылі, найбольшая частка прыпадае на Беларусь. Ас-
/Працяг на стар. 2/

дзіне -- на Украіну і Бранскую вобласць СССР. Дагэтуль няма цэласнага ўяўлення пра радыяцыйную сітуацыю ў гэтых раёнах. З упэўненасцю можна сказаць толькі тое, што яшчэ не адно пакаленне беларусаў і украінцаў будзе ставіцца да развіцця "мірнага атому" са смротнай іроніяй. Неабходна прыняць дзейсныя захады дзеля тэрміновага выпраўлення экалагічных, сацыяльных, псіхалагічных і медыцынскіх вынікаў аварыі:

- абвясціць зонай трывогі усходнія раёны БССР /разам з суседнімі раёнамі УССР і РСФСР/;
- сканцэнтраваць усе дадзеныя пра радыяцыйную забруджанасць у адным міжведамасным цэнтры /напрыклад, Дзяржкампрыроды БССР/ і надаць яму надзвычайныя паўнамоцтвы;
- скласці і абнародаваць карты радыяцыйнай забруджанасці;
- з месцаў, дзе перавышаны ўзровень радыяцыі, тэрмінова выселіць дзяцей;
- забараніць у пацярпелых раёнах выраб сельскагаспадарчай прадукцыі;
- вылучыць з дзяржаўнага бюджэту СССР значныя дадатковыя сродкі на ліквідацыю бліжэйшых і адлеглых вынікаў аварыі;
- абвясціць мараторый на будаўніцтва АЭС і іншых экалагічна небяспечных прадпрыемстваў на тэрыторыі БССР і прылеглых раёнах суседніх рэспублік, вылучыць бюджэтныя сродкі на развіццё экалагічна чыстай энергетыкі.

8. Асноўную шкоду прыродзе Беларусі прыносяць заводы-гіганты, падпарадкаваныя саюзным міністэрствам і ведамствам. У Магілёве, Наваполацку, Салігорску, Гародні, Гомелі людзі захлынаюцца ад атруты і прамысловых выкідаў. Дзеля паляпшэння экалагічнага становішча і прадухілення звязаных з міграцыяй сацыяльных праблемаў трэба дамагацца спынення будаўніцтва новых падобных прадпрыемстваў. У рэспубліцы наогул нельга будаваць прадпрыемствы, не забяспечаныя мясцовай сыравінай і працоўнымі рэсурсамі. Саюзныя міністэрствы і ведамствы павінны кампенсаваць шкоду, нанесеную прыродзе і здароўю людзей.

9. Дзеля рэалізацыі законнага права кожнага народу быць гаспадаром на сваёй зямлі трэба прыняць новы Саюзны дагавор, што ператворыць СССР у сапраўдны Саюз суверэнных савецкіх дзяржаваў, якім уяўляў яго У.І.Ленін. Саюзы ўрад павінен мець каардынацыйныя функцыі, а рэспубліка -- валодаць правам вета на рашэнні, што супярэчаць яе інтарэсам.

10. Адно са значных дасягненняў дэмакратыі -- прамыя і роўныя выбары. Неабходна перагледзець Закон аб выбарах, каб забяспечыць свабоднае спаборніцтва паміж сабой усіх кандыдатаў, якія б арганізацыі яны не прадстаўлялі.

11. Падзеі 30 кастрычніка ў Менску, калі быў гвалтоўна разогнаны мітынг-рэквіем "Дзяды", яшчэ раз пацвердзілі, што неабходна адмяніць Закон аб парадку арганізацыі і правядзення мітынгаў і Закон аб спецпадраздзяленнях.

12. Толькі нядаўна ў саюзным друку была шырока апублікаваная "Усеагульная дэкларацыя правоў чалавека", якую СССР падпісаў у 1948 годзе. Дагэтуль мала хто з нас знаёмы з поўным тэкстам Хельсінскіх пагадненняў 1968 году. Простая спроба чалавека выехаць за мяжу, пакрытыкаваць членаў ураду або скарыстаць права на свабоду друку расцэнюваецца бюракратыяй амаль як замах на асновы сацыялістычнай дзяржавы. Неабходна:

- прыняць Закон аб свабодзе

руху, скасаваць прапіску, забяспечыць кожнаму грамадзяніну права выязджаць у любую краіну і вяртацца на радзіму;

- прыняць Закон аб дзяржаўнай бяспецы СССР, згодна з якім Саветы будуць кантраляваць дзейнасць КДБ;
- прыняць Закон аб друку, які б забяспечваў рэальную свабоду слова, права на здабыццё і пашырэнне інфармацыі;
- утварыць Канстытуцыйны суд СССР;
- прыняць Закон аб свабодзе сумлення, які б прадугледзіў вяртанне гвалтоўна адабраных храмаў веручым і не дапушчаў вядзення атэістычнай прапаганды коштам дзяржаўных сродкаў;
- пасля прыняцця Канстытуцыяў саюзных рэспублік перадаць на усенароднае абмеркаванне праект Канстытуцыі СССР, у якім будуць прадугледжаныя гарантыі усіх дэмакратычных свабод, раўнапраўнасць любых палітычных і грамадскіх арганізацыяў перад законам і дзяржавай.

13. Сталінізм, як антычалавечы дзяржаўна-палітычны рэжым, нанес велізарную шкоду усім народам. На Беларусі сімвалам сталінскага генацыду сталі Курapatы. Каб абудзіць сумленне людзей, вярнуць ім годнасць і павагу, не дапусціць паўтарэння трагедыі, неабходна:

- раскрыць архівы і апублікаваць усе звесткі і матэрыялы пра злачынствы сталінішчыны;
- дабіцца суда над Іосіфам Сталіным і яго акружэннем;
- у Канстытуцыі СССР павінна быць зробленая папраўка аб адказнасці за злачынствы сталінішчыны, за прапаганду сталінізму, аб нераспаўсюджанні на гэтыя злачынствы тэрміну даўнасці;
- абавязак дзяржаўных органаў -- праводзіць спрыяльную сацыяльную палітыку ў дачыненні да пацярпелых ад сталінскага рэпрэсіўнага рэжыму, да непрацаздольных асобаў з сем'яў закатаваных і забітых.

14. Ленінскія прынцыпы моўнай палітыкі прадугледвалі адсутнасць адзінай замацаванай законам дзяржаўнай мовы для саюза раўнапраўных рэспублік і прыкрытэт нацыянальных моваў на сваіх гістарычных і этнічных тэрыторыях. Дзеля здзяйснення гэтых прынцыпаў неабходна распрацаваць і прыняць Асновы моўнага заканадаўства.

15. Прыктыку усенароднага абмеркавання трэба распаўсюдзіць на ўсе законы, якія прымаюцца Вярхоўным Саветам СССР. Неабходна распрацаваць Закон аб рэфэрэндуме.

ЯНЫ ВАРТЫЯ ДАВЕРУ

Паколькі мінулы нумар "Навінаў" рыхтаваўся сьпешна, у ім былі зьмешчаныя звычайныя энцыклапедычныя біяграфіі кандыдатаў БНФ. Гэтага відавочна недастаткова. Крытыку ў свой адрас прызнаем цалкам слухнаю і ніжэй робім спробу даць нешта накшталт перадвыбарчай рэкламы кандыдатаў. Ужо вядомыя чыста біяграфічныя звесткі апускаем.

УВАГА! Па тэрытарыяльнай выбарчай акрузе №563 /Ленінскі, Кастрычніцкі і Цэнтральны раёны г. Мінска/, дзе кандыдатура не была вызначаная, Аргкамітэт прапануе вылучаць Анатоля ГРЫЦКЕВІЧА або Аляксея МАРАЧКІНА. Па ТВА №566 /Першамайскі і Савецкі раёны г. Мінска/, апрача Віктара ІВАШКЕВІЧА, -- Аляксандра ЖУРАУЛЕВА.

● АДАМОВІЧ Алесь Міхайлавіч:

"Азірніся навокал! Мінулае чакае нашага сьмелага, бязбоязнага ўзірання. Яно гатовае прыйсці да нас на дапамогу, прыходзіць у барацьбе за будучыню, за гуманны, прававы, па-

СПРАВА НЕЗАЛЕЖНАСЬЦІ БЕЛАРУСІ ЗА МІНУЛЫ ГОД

"Справа незалежнасьці..." — адзін з праграмных артыкулаў Я. Купала — датуецца 1919 годам. Ён быў зьмешчаны ў двух нумарах газеты "Беларусь" /3.1.1920 і 14.1.1920/ пад крыптанімам "К-а".

Лічым, што публікацыя гэтага артыкула ў "Навінах" /"Беларусь" ня трапіла ў сьпіс "рас-сакрэчанай" апошнімі часамі літаратуры і дагэтуль захоўваецца ў г.зв. "сьпецфондах" /будзе нашым маленькім унёскам у тую навуковую дыскусію, якая разгарэлася вакол гісторыі ўтварэньня БССР.

Артикул друкуецца са скарачэньнямі. У гэце сустракаецца слова "жыд": у тагачаснай беларускай мове яно ўжывалася паўсюдна і ня несла адцення зьнявагі.

ЧАСТКА 1

/.../ Выбухнула сусьветная вайна, а за ёю рэвалюцыя ў Расіі, Нямеччыне і Аўстрыі, і увесь стары парадок дзяржаўнага жыцця рухнуў, як падгіўшае ў карэньні адвечнае дрэва.

Вайна і рэвалюцыя выкінула лезунг: "Свабода і самазначэньне народаў!" — і гэты лезунг, як мы бачым сваімі вачыма, не прайшоў непачутым.

/.../ І вось, апошняя вайна і рэвалюцыя не застала беларуса неўспадзеўкі. Могны падмур быў зроблены, трэ' было толькі класьці сьцены і завяршыць будову сьветлага незалежнага існаваньня Беларускай дзяржавы.

На будзем затрымлівацца на тым, якімі шляхамі павінна была перайсьці наша справа да 1919 г. Гэны перыяд нашых дамаганьняў і змаганьняў за свае неадменныя правы на ўласнае незалежнае існаваньне, астаўляем разабраць, як сьледна, нашым цяперашнім і будучым гісторыкам.

/.../ Мы хочам толькі акінуць вокам нашае грамадзянска-палітычнае жыццё за мінулы год, зьвярнуць увагу на важнейшыя праявы палітычных пераменаў у нашым краі ў зьвязку з нашай незалежнасьцю. /.../

Калі немцы, пасьля бальшавіцкага перавароту ў Расіі, занялі большую частку нашай тэрыторыі, кучка бальшавіцкіх камісараў, гаспадарыўшая раней у Менску, уцякла ў Смаленск. Там, на чале з Калмановічам, Мясьніковым і Яркіным зрабіла маленькі ўнутраны пераварот. Яны аддзялілі ад Маскоўскай вобласьці Смаленскую губерню і землі, паложаныя на захад ад Смаленшчыны, і арганізавалі так званую Западную обласць, і арганізаваную пасьля на "Западную Комуну". Смаленцы крыху гэтаму працівіліся, але іх праціўнікі пастрашылі кулямэтамі, і справа была выйграная.

Новы ўрад "Западной Коммуны", разумеюцца, атрымліваў усе дырэктары з Масквы, і танцаваў так, як іграла Масква. Правы свае ён пашыраў на ўсю Беларусь, незанятую немцамі, а нават і далей.

Пры ўрадзе быў створаны камісарыят нацыянальных меншасцяў /ліцьвінаў, палякаў, латышоў, жыдоў /, апрача беларусаў. На чале гэтага ўстанова стаяў пан Бэрсон. Аб Беларусі тады ня можна было і заікнуцца. І калі з Масквы прыслалі чалавека /бальшавіка/ арганізаваць таксама і беларускі аддзел пры камісарыяце, то п. Бэрсон так спужаўся гэтага, што, каб не было ні вам, ні нам, скасаваў увесь камісарыят нацыянальных меншасцяў. Гэтакім чынам змагаліся Смаленскія абласныя камісары з усялякімі, нават бальшавіцкімі, праявамі беларушчыны.

/.../ Тады /пасьля наступу немцаў, — рэд./ маскоўскія беларусы — бальшавікі, якія ў той час кіравалі беларускім аддзелам пры камісарыяце нацыянальных меншасцяў /Белнацком, аддзел Народнага камісарыяту па справах нацыянальнасьцяў РСФСР, — рэд./, прыехалі ў асобным вагоне ў Смаленск з мэтай стварыць новы беларускі бальшавіцкі ўрад. Гэта было ў снежні 1918 г. Спачатку справа ў іх ішла туга, так туга, што быў мамэнт, калі смаленскі ўрад ха-

цеў іх арыштаваць. Але — далей — болей, нека дагаварыліся і стварылі часовы ўрад "Беларускай савецкай сацыялістычнай рэспублікі." Старшынёй ураду быў назначаны Жылуновіч /Цішка Гартны/, а рэшта "портфэлей" была падзелена паміж Дыдам, Мясьніковым, Шантырам, Яркіным ды іншымі. Гэты ўрад прыехаў у Менск і 1 студзеня была абвешчана "Незалежная Беларуска савецкая сацыялістычная рэспубліка" у федэратыўнай сувязі з Маскоўскай. Адначасна стары беларускі ўрад "Рада Беларускай Народнай Рэспублікі і Рада міністраў БНР" былі абвешчаны без абароны закону.

Пачалася на Беларусі бальшавіцкая гаспадарка. Але іхні "камунізм" ня мог памірыцца з "нацыяналізмам" беларускага народу. Трэба яшчэ дабавіць, што незалежную беларускую рэспубліку стварылі смаленскія і маскоўскія "беларусы" па загаду з Масквы. А зроблена гэта з тактычных метаў, назадзёр беларускай "буржуазіі", якая стаіць на грунце незалежнасьці свайго краю.

Першыя дні бальшавіцкай гаспадаркі, асабліва тут у Менску, падавалі надзею, што беларуская справа стане на добры дэмакратычны грунт. Бо як жа было іначай думаць? На чале "чрэзвычайкі" стаў не Яркін, вядомы ў Смаленску сваёй крывавай ненасытнасьцю, а нейкая другая асоба. Так што спачатку і расстрэлы рэдка былі чутны.

Пачалі выцаваць "Известия" на чатырох мовах: расійскай, беларускай, польскай і жыдоўскай /выйшла 4 ці 5 нумароў/. Не касавалі дробнага гандлю і не забаранялі прывозіць прадукты з вёскі ў места.

Але гэты мядовы месяц савецкай улады на Беларусі цягнуўся нядоўга.

Бальшавікі займаюць Вільню, касуюць "незалежную беларускую і г.д. рэспубліку", а сваіх бальшавіцкіх беларускіх "нацыяналістаў" — Шантыра, Дылу, Фальскага /Жылуновіч пасьпеў да таго часу ўцячы/ садзяць у вастрог, ствараюць ужо Літоўска-Беларускую савецкую і г.д. рэспубліку, урад якой засядае ў Вільні.

Аб някай беларускай "незалежнасьці" не было ўжо й гутаркі.

Аднак, трэба аддаць справядлівасьці, дэкрэтамі ня ганьбяць беларускай мовы ў школах і ў тэатрах.

Пры менскім камісарыяце прасьветы ўтварыць літаратурна-выдавецкі аддзел, які напраўдзе шчыра заняўся падрыхтоўкай літаратурнага беларускага матар'ялу. Але сваёй карыснай працы гэты аддзел ня мог, як сьледна, праявіць. Кіраўнік гэтага аддзелу /.../ бальшавікі, па нагавору польскіх віленскіх камуністаў, арыштавалі і вывезлі ў Смаленск, як заложніка. І літаратурна-выдавецкі аддзел рассыпаўся. Аб друкаваньні беларускім слоўе не было ўжо і гутаркі. Дый сама савецкая Літоўска-Беларуская ўлада сядзела ўжо як на падпаленай бочцы з порахам. Палякі занялі Вільню, пасунуліся да Маладэчыны і пагражалі Менску. Гэтыя ваенныя няўдачы прывялі бальшавікоў у дзікую злосьць. Яны пачалі шукаць вінаватых, разумеюцца, як заўсёды, ня там, дзе трэба. Спачатку зрабілі "прылучэньне" Літоўска-Беларускай рэспублікі да Расіі /аб незалежнасьці ўжо ня можна было і заікнуцца/, пасьля зьвярнулі ўвагу на малую працу "чрэзвычайкі". І чрэзвычайка сваю працу "павялічыла". Праца гэта мінчанам добра вядома. Куртаны сотняў нявінна расстраляных аб гэтым і цяпер сьведчаць. Над Менскам павіс крывава кашмар. Людзі на вуліцах баяліся голасна гаварыць. Кожную ноч — павальныя обыскі.

Але вось пачуліся першыя гарматныя, хоць яшчэ і далёкія, стрэлы. Палякі занялі Радашко-

вічы і паважна пагражалі Менску. /.../

І дзіўная рэч. З практыкі гэтай вайны вядома, што калі вораг прыбліжаецца к якому месцу, і пачне даносіцца да вуха жыхароў страляніна, то гэтым нападае на ўсіх жудасьць і пагіка. У нас у Менску гэта выйшла якраз наадварот. Першыя стралы прынеслі людзям радасьць. Усе пачулі ў гэтым вызваленне ад зьдзеку і грамадзянскага праліцця крыві.

8 сьнежня палякі ўвайшлі ў Менск, і для Беларусі пачалася новая эра. Была зараз жа распаўсюджана вядомая адозва начальніка Польскай дзяржавы Язэпа Пілсудскага, у якой таксама, як мы ведаем, былі намёкі на незалежнасьць і непадзельнасьць Беларусі. Ці апраўдала гэтая адозва затоеныя думкі і надзеі беларускага грамадзянства, ці польская ўлада павяла ў нашым краі гаспадарку так, як гэтага вымагаюць культурна-нацыянальныя інтарэсы нашай бацькаўшчыны, — аб гэтым у другі раз.

ЧАСТКА 2

/.../ Вайна і рэвалюцыя высунула два лозунгі, два /.../ кірункі ў змаганьні за культурна-палітычныя правы народаў і дзяржаў. /.../ Гэта — рэвалюцыя нацыянальная і рэвалюцыя сацыяльная. /.../

Гэтыя дзьве рэвалюцыі, гэтыя піянеры жыцця на зямлі — на новых парадках найболей праявілі свае добрыя і бліякі бакі, як гэта ні дзіўна — на беларускай зямлі.

Прошлы раз я ўжо высьніў, наколькі гэта магчыма было ў кароткім газетным артыкуле, як бальшавікі то тварылі, то касавалі незалежную Беларусь, як то падносілі, то тапталі найменшыя правы беларускага нацыянальнага духу.

Цяпер мы павінны зьвярнуць увагу на праціўны лагер, на правадыроў нацыянальнай рэвалюцыі — на Польшчу, дзяржаву, якая ўзаскрэсла на магільні буйшай Расіі ды Пямеччыны і Аўстрыі, а народ польскі столькі ў сваім часе павінны быў выцерпець зьнявагі і нацыянальнага паніжэньня. Здавалася, той месіянізм, які быў прывіты польскаму народу, у часе яго паднявольнасьці, лепшымі польскімі мысьліцелямі, павінен быў выгадаваць у гэтым народзе штосьці сьветлае, разумнае, што магло б служыць прыкладамі для другіх буйшых у паднявольнасьці народаў. Але ідэалы — адно, а практыка жыццёвая — другое.

Паўная часць польскага грамадзянства, так званая "народава-дэмакратыя", асьлепленая перамогамі польскага салдата, сышла з тае дарогі, якую палякам намерзілі сьвятлейшыя іх грамадзяне — Міцкевічы, Красінскія, Славацкія і інш. Колішнія лозунгі: "За нашу і вашу волю!", "Вольны з вольным, роўны з роўным!" — пайшлі ў напаміць, а калі яшчэ дзе-нідзе і зьвіняць яны, то толькі, як байкі для простых людзей, як абяцанкі, якім ужо ніхто ня верыць. /.../

Палякі, як і бальшавікі, калі верыць адозве Начальніка Польскай дзяржавы, неслі Беларусі вызваленьне ад адвечнага ярма. Язэп Пілсудскі заявіў у Менску, што хацеў бы бачыць гэты край вольным паміж вольнымі народамі. Але заява /.../ — адно, а палітыка польскіх эндэкаў і жандармерні — другое.

Пасьля заняцця польскімі войскамі Гародні, тамтэйшыя беларусы на разе прасьвятлелі. Заварушылася беларускае нацыянальнае жыццё. Пачалі думаць аб беларускіх школах, газетах. І што ж? Беларускае апынулася ў стане забароненага.

На Вялікідзень палякі забралі Вільню. Па нейкім часе удалося там склікаць Раду Віленшчыны і Гародзеншчыны. Рада пачала працаваць, адкрываць школы. /.../ Аказваецца, метады дзяржаўнай гаспадаркі польскіх эндэкаў мала чым розьняцца ад метадаў расійскіх бальшавікоў. Прыкладам гэтага можа служыць закрыцьцё Бунаўскай гімназіі і інш., а пасьля візіты жандармаў ў

пам'яканьне самой рады на Вострабрамскай вуліцы ў Вільні.

Калі бальшавікі ўцяклі з Менску, а палякі ўвайшлі, то беларусы /.../ спадзяваліся, што справа незалежнасьці Беларусі цяпер стане на цьвёрдым грунце, што братні польскі народ дапаможа беларусам адбудаваць сваю бацькаўшчыну, як ён адбудаваў і сваю.

У Менску тады закіпела праца. Арганізаваўся Беларускі Нацыянальны камітэт, пачала выходзіць штодзённая беларуская газета, а ІЗ лістапада была адкрыта сесія Рады БНР. Здавалася, што ўсё пойдзе добра. Але вышла ня тое. Пасьля "плебісцыту" паліцыя пры дапамозе сьлесара ўлезла ў рэдакцыю беларускай газеты і забрала ўсе канторскія і рэдакцыйныя матэрыялы.

З гэтага бачым, што эндэкая рэакцыя пачынае браць верх. Справа незалежнасьці Беларусі зводзіцца гэтымі панамі на няма нішто. Для эндэкаў нічога ня значыць прыклад царскай Расіі, якая пад паліцэйскім і жандармскім кулаком трымала дзесяты паднявольных народаў і якая рухнула як падгніўшы слуп пры першым сільнейшым подыху вольнага ветру.

Польскія эндэкі, замест праводзіць у жыццё даўнейшы лозунг: "Вольны з вольным, роўны з роўным!" — накінулі нам "плебісцыт" і прынятую соймам "рэвалюцыю", якая недвухзначна прылучае незалежную Беларусь да Польшчы.

Сацыяльныя рэвалюцыянеры з усходу і нацыянальныя з захаду ў мінулы год паказалі сваю праўдзівую натуру. І тыя, і гэтыя ў сваім мілітэрна-імперыялістычным паходзе стараюцца сьцерці на дарозе ўсё, што ім стаіць на перашкодзе дзеля дасьціжэньня сваіх мэтаў. Асьлепленныя масавымі перамогамі, забываюцца, што жывуць не ў сярэднявекі, калі сіла кулака панавала над сілай права. Сваёй неразумнай захопніцкай палітыкай яны толькі зацягваюць працэс праўдзіва-дэмакратычнага разьвіцця нацыянальна-культурных ідэй і пашырэння на зямлі бессьмяротных ідэалаў свабоды, роўнасьці і брацтва.

І для Беларусі, як ні буй цяжкім мінулы год у яе змаганьні за сваю дзяржаўную незалежнасьць, а ўсё ж такі ён шмат чаму навучыў. І шмат каму з беларускага грамадзянства адкрыў вочы, асьлепленыя тымі ці іншымі утопіямі і абяцанкамі...

Мінулы год паказаў нам, што інтэрнацыяналісты і ап'янэньня перамогамі нацыяналісты не дадуць Беларусі жаданага міру і незалежнасьці. Тны яе дзялілі і будуць дзяліць паміж сабой, пакуль сам беларускі народ ня скажа свайго апошняга слова.

Але і жандармы, і бальшавіцкія "чрезвычайкі" не завядуць на зямлі вечнага парадку і ладу, як і нацыянальна-сацыяльных пытанняў не накіраваць у свой бок часовым пабеднікам: крыніцы жыцця пацякуць сваім, спрадвечку вызначаным, справядлівым парадкам. І з часам народы патрапяць знайсці супольную мову, каб па-суседску дагаварыцца паміж сабой ды наладзіць і свае граніцы, і свае дзяржаўныя правы на незалежнасьць.

Віхор праміне і прыдзе ясная жыватворчая пагода для ўсіх. Абы толькі рэакцыя ўрадовая не змянілася на рэакцыю грамадства. Гэтага трэба як найболей баяцца, і з лозунгам змаганьня з рэакцыяй у самім грамадзянстве мы павінны ісьці ў гэты новы год.

Калі мы выйдзем у гэтым змаганьні пабеднікамі, калі вольнага народнага духу не апануе цёмная сіла, і ён будзе далей сягаць па-арлінаму, то і справа вызваленьня Беларусі сягне на такую вышыню, на якую наша Бацькаўшчына заслужыла сваім векавечным паднявольлем.

На падаючы духам, мы павінны ісьці праз жыццё ў гэты новы год і моцна трымаць сьцяг змаганьня за сваё вызваленьне, за незалежнасьць сваёй Бацькаўшчыны Беларусі.

І перамога будзе на нашым баку.

сапраўднаму народны сацыялізм. Хочацца верыць, што ён, такі, магчымы".

Памяць і прадбачаньне — дзьве самых каштоўных якасьці творцы гуманіста. Алесь Міхайлавіч памятае тое, што ўсе імкнуча забыць. Ён бачыць тое, што ўсе баяцца бачыць. Магутны голас гэтага чалавека перакрывае і жалобныя гукі Чарнобыльскага звона, і дружны злосны хор духоўных нашчадкаў "правадыра народа". Але ні бюракратыя, ні яе навукападобная сьвіта дарожкіных, боўшаў, бумажковых ня здольная сплячыць імя пісьменьніка.

Сёньня за Адамовіча галасуюць — створаныя ім "Я з вогненнай вёскі", "Блакадная кніга", "Карнікі", "Ідзі і глядзі"; за яго — дзеці Чарнобыля, 85 закатаваных у Тулагу землякоў-глушанцаў, людзі ўсёй планеты, якія імкнуча разам з ім прадухіліць ядзерны апокаліпсіс.

Сёньня мужнасьць пісьменьніка роўная розуму эканаміста, палітыка. Яго слова нараджае веру, неабходную нам усім.

● БЫКАЎ Васіль Уладзіміравіч.

Яму ніколі не жылося лёгка. Ён прарываўся праз сваё ваеннае мінулае да нас, якія ня бачылі вялікага агня саракавых. І казаў праўду. Ціхі, сярод фанфарных, голас ягонных першых апавесьцяў аглушыў усіх, усхваляваў, скарнуў.

Як пісьменьніка Быкава любяць і ведаюць мільёны людзей планеты. Камусьці дарагі ягоны талент майстра-псіхолага, хтосьці схіляецца ў паклоне перад праўдай вайны. Быкаў — пісьменьнік-грамадзянін. Нямногім дадзена права так звацца. Большасьці членаў СП падыходзіць "грамадзянін пісьменьнік".

"Сумленьне народа" — гэта не істэрчны дьямант паклоннікаў майстра, але званьне чалавека, які нясе ў сваёй душы боль за лёс нацыі, дзяржавы і нянавісьць да дыктатуры, што ператварае людзей у сьляпы статак.

"Кожны, хто нарадзіўся чалавекам, ужо фактам свайго нараджэньня набывае права на высокі чалавечы лёс. Чалавеку павінна быць добра, тады і ад чалавека можна чакаць дабрны. Інакш справа безнадзейная. Авантурная справа. Дык гэта чалавек. А цэлы народ?" Сказана вельмі проста.

Гэты пісьменьнік нікога ня вучыць, але ўсе вучацца ў яго.

● ВЯРЦІНСКІ Анатоля Ільліч.

Калі сёлета ў Мінскім палацы палітасьветы на сустрэчы з інструктарам аддзела прапаганды ЦК КПСС газета "Літаратура і мастацтва" разам з "Московскими новостями" і "Огоньком" была названа прыкладам выхаду прэсы з-пад партыйнага кантролю, цяжка было паверыць, што яшчэ нядаўна абрэвіятура "ЛіМ" мела народную расшыфроўку: "Лёсть и Месьт". Сёньня "ЛіМ" робіцца ў кіёсках бібліяграфічнай рэдкасьцю ледзь не адразу пасля паступленьня ў продаж. Такі ўздым папулярнасьці не выпадковы: з прыходам на пасаду галоўнага рэдактара Анатоля Вярцінскага газета загаварыла сьмела і незалежна на самыя балючыя тэмы, пакінула арэнтавацца на высокапастаўленьня меркаваньні, набыла свой твар. "...Калі б не пачалася перабудова, то не было б і Вярцінскага як рэдактара. Пачаліся перамены, і я пайшоў на пасаду рэдактара з думкай, што газета зможа нешта надрукаваць, нешта зрабіць для перабудовы." У тым, што Анатоля Вярцінскі не абмежаваўся аднымі добрымі пажаданьнямі, можа пераканаць, напрыклад, разгорнутая на старонках газеты дыскусія "Мова і школа", якая ўпершыню ў рэспубліканскім друку адкрыта паставіла пытаньне аб паўнаўвартаснасьці бязмоўнай нацыі. Шматтысячным мільёнам выплеснуўся патрыятычны парнуў мінчан пасля публікацыі артыкула "Курапаты — дарога сьмерці". "ЛіМ" здабываў давер і тады, калі, захоўваючы чысьціню журналісцкай этыкі, адмовіўся друкаваць "Эвалюцыю палітычнага невуцтва", "Цену на

хваля перабудовы", і тады, калі першым распаўсю праўду пра падзеі 30 кастрычніка.

"Калі справы нашы неаддзельныя ад нашых слоў, пацучыцца — рана ці позна такое адзінства атрымлівае перамогу", — кажа Анатоля Ільліч. Сумленнасьць і прынцыповасьць пазіцыі, літаратурны талент А. Вярцінскага прынеслі прызнаньне ня толькі "ЛіМу", але і ягонаму паэтычнаму творчасці: за кнігу "Сірэнны Нью-Йорка" ён атрымаў Дзяржаўную прэмію БССР 1988 года.

● ГРЫЦКЕВІЧ Анатоля Пятровіч /н. 1929, Мінск/. Скончыў Мінскі дзярж. медінстытут /1950/, Мінскі дзярж. педінстытут замежных моваў /1955/, гіст. факультэт Беларускага дзярж. універсітэта /1958/. Працаваў навук. супрацоўнікам Ін-та гісторыі АН БССР /1959 -- 75/. Зараз загадчык кафедры гісторыі СССР, БССР і замежных краінаў Мінскага ін-та культуры. Доктар гіст. навук /1985/, прафесар. Аўтар больш чым 400 навуковых працаў, у т.л. шасці манаграфіяў. Адзін з асноўных дасьледчыкаў гісторыі Вялікага княства Літоўскага ў БССР. Лектар ЦК ЛКСМБ. Член КПСС з 1956. Сябра Аргкамітэту БНФ "Адраджэньне".

Пакуль навукоўцы — "чэго изволите?" складалі свае фальшывыя манаграфіі, Анатоля Грыцкевіч заставаўся адным з тых нямногіх, хто разумее значэньне праўдзівае гісторыі для разьвіцьця нацыі і асобы. Ягонныя працы пра беларускае сярэднявечча гэтак кантраставалі з "абшчэдараўскай" версіяй безьдзяржаўнасьці Беларусі, што ў 1975 годзе ён мусіў "пайсьці" з Ін-та гісторыі АН БССР. Цэлыя разьдзелы ў кнізе "Вялікае княства Літоўскае" — даробак дзесяцігадовае працы — так і ня убачылі сьвету /зрэшты, як і сама кніга/. Калі летась упершыню зьявілася ідэя народнага універсітэта беларусістыкі, іншай кандыдатуры, апрача А. Грыцкевіча, на пасаду рэктара грамадскасьць сабе не уяўляла. Але бюракратыя праваліла і кандыдатуру, і ідэю. Восемь ён сам напісаў пра гэта: "Беларускі фонд культуры — грамадская арганізацыя — за адзін год так паспеў забюракратызавацца, што я з яго выйшаў. Не жадаю губляць час на пустых паседжаньнях. Адміністрацыя фонду, і асабліва намесьнік старшыні праўленьня А. Вялікае, няздатныя вырашаць пытаньні апэратыўна". Пад час восеньскага ідэалагічнага наступу на беларускія маладзёжныя аб'яднаньні А. Грыцкевіч быў першы, хто станюча выказаўся пра баявы бела-чырвона-белы сыцяг крывіцкіх дружнаў. Як навуковец і педагог ён ускладае вялікія надзеі на моладзь.

● КУРАУЛЁЎ Аляксандр Рыгоравіч /н. 1937, Бабруйск/. Скончыў механіка-матэматычны ф-т Маскоўскага дзярж. ун-та /1959/. Да 1976 жыў у Маскве. Працаваў старэйшым навук. супрацоўнікам НДІХІММаш, начальнікам паддзела Дзяржплана СССР, начальнікам ГВЦ Мінбудматэрыялаў СССР, намесьнікам дырэктара па навук. рабоце ін-та АСУрыбпраект Мінрыбгаса СССР. У 1976 пераехаў у Мінск. Праводзіў навук. і педагогічную работу. Д-р эканамічных навук. Зараз прафесар Рэспуб. міжгаліновага ін-та падвышэньня кваліфікацыі кіруючых работнікаў і спецыялістаў. Член навук. секцыі Камісіі па удасканаленьні кіраваньня, планаваньня і гаспадарчага механізму Дзяржплана БССР. Член КПСС з 1968. Сябра Аргкамітэту БНФ "Адраджэньне".

"Навіны": Аляксандр Рыгоравіч, у Вас трохі нечаканая біяграфія. Мала хто з сяброў Аргкамітэту можа пахваліцца такім салідным пералікам апаратных пасадаў.

Жураўлёў: Вельмі цяжка знайсці агульную мову з паасобнымі цяперашнімі рэспубліканскімі кіраўнікамі. Улада сапсавала іх. Я наогул ня веру, што сярод такіх людзей могуць быць аднадумцы, бо дзеля гэтага трэба сапраўды шчыра хацець пераменаў або, прынамсі, думаць. Сацыяльнай базай перабудовы зараз зьяўляюцца не апараты, а інтэлігенцыя і моладзь — не зьвязаныя пасадамі, незалежныя людзі. Мяркую, толькі яны і могуць чагось дамагчыся.

"Навіны": Нам здалося, што Вы чалавек здатны да рызыкі, але нешта Вас стрымлівае.

Жураўлёў: Я біты чалавек. Таму я -- за уважаную рызыку.

"Навіны": Як эканаміст, якой Вы бачыце будучыню Беларусі?

Жураўлёў: На маю думку, Беларусь павінна мець эканоміку на ўзор дзяржаваў, бедных на сыравінныя рэсурсы. Напрыклад, Японія, Венгрыя, Нарвегія, Швецыя, Фінляндыя, Тайланд, калі хочаце. Адзінае, на што мы можам разлічваць -- і калі здолеем выправіць становішча, пераможам -- на чалавечы інтэлект. Мы можам прадаваць толькі прадукт свайго інтэлекту. Нам трэба вырабляць прадукцыю, якая патрабуе сур'ёзных навуковых распрацовак. Але стан навукі цяпер варты жалю. Вось чаму я б найперш укладаў сродкі ў навуку і адукацыю, вось чаму ў сваёй перадвыбарчай платформе я стаўлю гэтыя пытанні побач з эканамічнымі і сацыяльнымі праблемамі.

● **ІВАШКЕВІЧ Віктар Антонавіч.**

"Навіны": Віктар, у сакрэтных "ааріентировках" цябе парааноўваюць з Лехам Валенсам. Як ты да гэтага ставішся?

Івашкевіч: Мне, вядома, гэта цешыць. Але каб наш рух набыў хаця прыблізнае падабенства да "Салідарнасці" /па сіле і масавасці/ трэба яшчэ о-го-го калкі працаваць.

"Навіны": Тваё прозьвішча згадвалася амаль ва усіх пагромных артыкулах. Пасля першага "талакоўскага" мітынгу ў Верхнім горадзе цябе завалялі на дзяржэкзамене, пасля Куралатаў -- аштрафавалі. Гэта не перашкодзіць тваёй перадвыбарчай кампаніі?

Івашкевіч: На маю думку, вопыт пагромных публікацый паказаў, што яны дасягаюць адваротнага эфекту. Прыклад: тыповы водгук аднаго рабочага ў "Знамени юности" на артыкул "Пена на хвалі перабудовы": "Я не знаю, што такое "Талака", но думаю они делают что-то хорошее, если их так ругают сталинисты".

"Навіны": Ці мог б цябе вылучыць у кандыдаты твай уласны працоўны калектыў?

Івашкевіч: Мне выбралі ў савет працоўнага калектыву менавіта ў піку адміністрацыі, маўляў: "Давай, Віктар!" Бюракратыя настолькі ўжо устыла людзям, што калі б я здолеў сабраць іх на сход, мяне абралі б нават тады, калі б не падзялялі маёй платформы, абы не галасаваць за "іх".

● **МАНАЕУ Віктар Сяргеевіч**

"Давайце займацца палітыкай!" -- заклікаў са старонак "Советской культуры" Віктар Манаеў. Ён -- з тых актараў, хто не схаваўся за выратавальнай фразай: "Перш за ўсё -- сцена. Сапраўднаму мастаку палітыка перашкаджае." Пакуль што актёр Манаеў даказвае адваротнае. З 1982 г. ён -- член ЦК камсамола Беларусі і адзін з многіх у гэтым ведамстве, чый голас увесь час чуць жыхарам рэспублікі. Ён першым, па сутнасці, прарваўся на старонкі не надта гасціннага нашага друку, каб зьвярнуць увагу мінчукоў на лёс Верхняга гораду.

Віктар удзельнічаў у мітынгу 30 кастрычніка і, трэба сказаць, пасля атрыманай там зубатычынны заняў яшчэ больш "зубастую" пазіцыю. На наступны дзень ён стаў ініцыятарам склікання ў тэатры партсходу, дзе была прынятая рэзалюцыя асуджэння дзеянняў улад і вырашана даць дабрачынны спектакль у фонд "Мартыралогу Беларусі" /гл. "Навіны БНФ" №1/. У гэты спектакль В.Манаеў выканаў адну з галоўных роляў.

У сваіх выступах на Пленумах ЦК, у газетных артыкулах Віктар Манаеў ідзе да канца, гаворыць рэзка, дакладна, на рэплікі рэагуе імгненна. Адраджэнне беларускай мовы, наданне ёй статуса дзяржаўнасці, захаванне культурнай і гістарычнай спадчыны нашых

Па даручэнні Аргкамітэту намур падрыхтавалі: А.Суша, А.Радкевіч і інш.

продкаў, працэс дэмакратызацыі грамадства -- усё гэта актёр-купалавец лічыць абавязковымі умовамі перабудовы на Беларусі.

● **МАРАЧКІН Аляксей Антонавіч /н.1940 г., в. Новая Слабада Чэрыкаўскага раёну/.**

У 1972 г. скончыў Беларускае тэатральна-мастацкі інстытут. З таго часу мастак уступіў на шлях змагара за разьвіццё беларускай культуры, мовы, за аднаўленьне гістарычнай памяці народа. Ён стварыў серыю карцін, прысьвечаных выдатным дзеячам Беларусі: Ф.Скаріне, Рагнедзе і Ізяславу, К.Каліноўскаму, І.Луцкевічу і многім іншым. Разам з аднадумцамі А.Марачкін вярнуў з нябыту імя і творчасць Язэпа Драздовіча, мастака і філосафа І паловы XX стагоддзя.

А.Марачкін -- на грамадскіх пачатках арганізатар усіх буйных рэспубліканскіх мастацкіх выставаў, прысьвечаных беларускай гісторыі. Галоўны мастак Мастацкага фонду БССР А.Марачкін стаў заснавальнікам вясновых "Выставаў аднаго дня" на Траецкім прадмесці ў Мінску. І калі ў 1986 г. пад час правядзеньня такой выставы, справакаваныя апаратчыкамі гаркома камсамола "афганцы" жорстка разагналі школьнікаў, якія сьпявалі беларускія народныя песні, А.Марачкін прыклаў усе намаганьні, каб вінаватыя былі знойдзеныя. Такого роду інцыдэнт быў не апошнім у жыцці мастака. 30 кастрычніка А.Марачкін стаў у першых шэрагах тых, хто, нягледзячы на забарону, прыйшоў на мітынг-рэквіем "Дзяды". Шмат сіл аддае мастак рабоце камісіі грамадскасці па кантролю за II лініяй Метрабуда ў гістарычнай частцы Мінска. А.Марачкін -- сябра Аргкамітэту БНФ "Адраджэнне".

● **МАСЬЛЮК Валеры Васільевіч.**

З інтэрв'ю "Чырвонай змене":

-- Якія асацыяцыі выклікае ў Вас слова "перабудова"?

-- Будуоля без праекта. Пры усёй павазе да будаўніцтва.

Неасьцярожнае выказваньне. Падумаць толькі -- уступіў у партыю таму, што верыў у магчымасць яе адраджэння. Нібыта яна вырадзілася!.. Наогул, у жыцці В.Маслюка было шмат неасьцярожных учынкаў. Так у свой час ён паставіў забароненую п'есу Я.Купалы "Ту з'ішыя" і нават ухітрыўся паказаць яе ў Мінску. А пастаноўка, між іншым, была сугучнай купалаўскаму артыкулу з гэтых "Навінаў". На XIX партканфэрэнцыі ён быў сярод той самай меншасці, якая галасавала, каб газета "Правда" стала органам КПСС, а не ЦК. Дэлегат Сакалоў за гэта, трэба думаць, не галасаваў. Але самую вялікую неасьцярожнасць В.Маслюк сказаў аднойчы на паседжанні "Талакі". Ён сказаў, што пакладзе на стол партбілет, калі перабудова будзе спыненая. Вось вам і будуоля без праекта.

● **ХАДЫКА Юры Віктаравіч**

Прывядзем дзьве цытаты:

"Я супраць увядзеньня прыватнай уласнасці на зямлю і іншыя прыродныя рэсурсы, але за прадстаўленьне сельскагаспадарчых угодзьдзяў у бестэрміновую арэнду з правам перадачы ў спадчыну. Дзяржава мае права ўмешвацца ў гаспадарчую дзейнасць толькі тады, калі гэтая дзейнасць прыносіць грамадству шкоду."

"Час спыніць недарэчную антырэлігійную прапаганду і адкрыта прызнаць, што маральныя каштоўнасці, якія прапаведуе царква, ёсць найвялікшым скарбам чалавечай культуры, і яго нельга нічым замяніць."

Прыведзеныя цытаты, безумоўна, не адлюстроўваюць сэнс праграмы загадчыка лабараторыі інстытута фізікі АН БССР Ю.Хадзікі. Мы зьвяртаем на іх увагу для таго, каб даць адчуць маштаб мыслення кандыдата ў дэпутаты. Фізік па спецыяльнасці, Юры Віктаравіч на працягу 15 гадоў займаўся вывучэннем помнікаў старажытнага мастацтва, зборам экспанатаў і арганізацыяй Музея старажытнабеларускай культуры. Мае працы па гісторыі беларускага мастацтва.